Päiväys 07.09.2023

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Kiitämme mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä (9/2023) vammaispalvelulain voimaantulon lykkäämistä koskevaksi lainsäädännöksi.

Kannatamme vammaispalvelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien voimaantulon lykkäämistä.

Näemme sen välttämättömäksi, jotta vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen varmistetaan.

Pidämme tärkeänä, että ennen lakien voimaantuloa 1.1.2025 vammaispalvelulakia korjataan ja siinä nyt olevat, mahdollisesti ongelmia aiheuttavat kirjaukset muutetaan siten, että ne turvaavat paremmin vammaisille henkilöille heidän tarvitsemat palvelut.

Vammaispalvelulain on oltava edelleen erityislaki, jolla vastataan rajatun henkilöjoukon eli vammaisten henkilöiden yksilölliseen palvelutarpeeseen. Lain on oltava selkeä ja tarkkarajainen. Etenkin sen soveltamisala, vammaisen henkilön määrittely sekä palveluiden ja tukien saantiperusteet on kirjattava tavalla, joka jättää mahdollisimman vähän tulkinnanvaraa.

On perusteltua myös selvittää, onko tarkoituksenmukaista vastata ns. normaalin ikääntymisen ja sen myötä heikentyvän toimintakyvyn aiheuttamaan palvelutarpeeseen erityislain palveluilla.

Ikääntyminen ei vähennä jo aiemmin olemassa ollutta vamman tai sairauden aiheuttamaa toimintakyvyn heikentymistä. Siksi ikääntyville vammaisille henkilöille on edelleen turvattava vammaispalvelut. Mutta heidänkin uusiin, ns. normaalista ikääntymisestä johtuviin, palvelutarpeisiin on ensisijaisesti vastattava yleislain kuten sosiaalihuoltolain palveluilla. Näiden eri lakien mukaisten palvelujen ja tukien tulee muodostaa heille tarpeenmukainen palvelukokonaisuus.

Vammaispalvelulain soveltamisalasta päätettäessä on myös ratkaistava se, minkä lain mukaisilla palveluilla vastataan ikääntyneen palvelutarpeeseen silloin, kun hänen toimintakykynsä heikentyy uuden sairauden tai vamman johdosta enemmän kuin ns. normaalissa ikääntymisessä.

Vammaisen henkilön määrittelyssä tulee huomioida toimintarajoitteen vaikeusaste ja myös rajoitteen todennettu tai todennäköinen kesto tulee ottaa huomioon. On erittäin tärkeää, että vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukien saantiedellytykset pääsääntöisesti määritellään toimintakyvyn heikentymisen perusteella, ilman diagnoosisidonnaisuutta.

Tästä pääsäännöstä tulee tehdä poikkeuksia ainoastaan painavasta syystä ja enintään jonkin sellaisen erityisen haavoittuvassa asemassa olevan ryhmän hyväksi, jonka tilanne poikkeaa merkittävästi muista vammaisista henkilöistä.

Sinällään huhtikuussa vahvistetun vammaispalvelulain (675/2023) palvelut ja tuet ovat moninaisia ja mahdollistavat yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien ja yksilöllisesti toteutettavien palvelujen ja tukien myöntämisen. Palvelujen ja tukien toteutuminen yhdenvertaisesti kuitenkin herättää huolta, koska osa lain kirjauksista on epäselviä ja tulkinnanvaraisia. Voimassa olevan vammaispalvelulain toimintakykyyn pohjautuvien määreiden kuten ”erityisiä vaikeuksia”, ”pitkäkestoisesti” tai ”välttämättä”, käyttäminen saantiperusteita koskevissa säännöksissä lisäisi uuden lain selkeyttä ja yhdenmukaistaisi soveltamista.

Vammaisella henkilöllä on usein tarve saada esimerkiksi sekä liikkumisen tukea että esteettömän asumisen tukea. Liikkumisen tuen saanti edellyttää vahvistetun lain 28 §:n mukaan, että hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Kirjaus vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Esteettömän asumisen tuen saanti edellyttää vahvistetun lain 22 §:n mukaan, että hän tarvitsee tukea voidakseen asua vakituisessa kodissaan. Hallituksen esityksen (191/2022: 20 §) yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tarkoituksena on nykyisen soveltamiskäytännön jatkuminen. Lainsoveltajalle olisi selkeämpää, jos tämäkin saantiperuste kirjattaisiin voimassa olevan lain mukaisesti.

Vammaispalvelulain uudistuksessa kannattaisi muutenkin käyttää voimassa olevan lainsäädännön kirjauksia, jotta uuden lain soveltamisessa voitaisiin hyödyntää jo vakiintunutta soveltamisosaamista ja oikeuskäytäntöä.

Vahvistetun lain harkinnanvaraisten palvelujen ja subjektiivisina oikeuksina myönnettävien palvelujen toteuttaminen harkinnanvaraisilla tavoilla mahdollistaisivat palvelut ja tuet, jotka vastaisivat hyvinkin yksilöllisesti vammaisen henkilön tarpeeseen ja mahdollistaisivat hänen omanlaisensa itsenäisen elämän. On kuitenkin syytä pelätä, että niiden tosiasiallinen käyttö saattaa jäädä liian vähäiseksi rahoitussyistä.

Valmistelussa tuleekin huolella arvioida ensisijaisen lainsäädännön kuten sosiaalihuoltolain säännöksiä ja tarvittaessa tarkennettava niitä sekä niiden suhdetta vammaispalvelulakiin. Riittävällä rahoituksella on turvattava ensisijaisten lakien mukaisten palvelujen ja tukien tosiasiallinen saanti.

Vammaispalvelulain vaikuttavuutta ja kustannuksia tulee arvioida aiempaa tarkemmin ja arvioiden tekemiseen on jäätävä riittävästi aikaa. Erityisesti tulee arvioida hallituksen esitykseen (191/2022) valiokuntakäsittelyssä tehtyjen muutosten vaikutuksia lain soveltamisalaan ja vammaisen henkilön määrittelyyn.

Hyvinvointialueille tulee jättää riittävästi aikaa palvelujen ja tukien järjestämiselle ja palvelutuotannon edellyttämille hankinnoille ennen lain voimaantuloa, jotta vammaiset henkilöt voivat aidosti saada riittävät ja tarpeitaan vastaavat palvelut heti lain voimaan tultua.

Mikäli jo vahvistettu uusi vammaispalvelulaki tulisi voimaan, johtaisi se näkemyksemme mukaan siihen, että soveltamisalan laajenemisen vuoksi vammaisten henkilöiden tosiasialliset mahdollisuudet saada edes nykytasoisia palveluja vaarantuisivat merkittävästi.

Maskussa 7.9.2023

Neuroliitto ry,

Helena Ylikylä-Leiva

toimitusjohtaja

Lisätietoja: Anu Aalto, lakimies, anu.aalto@neuroliitto.fi